SIHTASUTUSE **KIHNU KULTUURIRUUM** KVARTALILEHT

Kyne

SEPTEMBER 2008

Kihnlasõd tahtvad õigust ülgesi püüdä!

Maikuu algusõss oli meitel Kihnu Rahvamajas seminar „Ülgepüügi taaslubamisõst kihnlastõlõ”. *Vt lk 2*

Meiete tüest tänäve sui *Vt lk 4-5*

Kihnu kördist *Vt lk 7*

Kirikus on väärtuslik arhiiv *Vt lk 8*

Meite tegemistest tänäve sui – kallistseltsireesid, kihnu pulm ning Metsamua avamine

Tänäve sui sai SA Kihnu Kultuuriruum Metsamua kinnistu omanikuks. Metsamua talu ond plaanis vällä arõnda vabaõhumuusemilaadsõks kogukonnakeskusõks. Metsamua proovib anda asõndust ning täiendust praegu remontis oleõvalõ Kihnu muuseumilõ, ollõs tulõvikkuski piämiselt muuseumi koostüe partnõr.

Metsamua avalüek oli 27. juulil rätikutõ ning põllõriiete näitusmüügiga. Rätikusi oli kogotud juba pitkä aega ning tuõdud eri muadõst, põllõjaeht oli uiõm asi.

Põllõriide tellmine sai algusõ sellest, et Siärekülä Ranna Palkmaja Jane leüdis ette jõlusa põllõriide Prantsusmualt, kus olid aadressid piäl. Sedäsi läks põllõriide tellmine lahti.

järgneb lk 2 >

< algus lk 1

Jõnnad olid jõrmsad, tüe suur ning kõegõ viimes põlõ rahvas rahu ikkagid. Olõks mõni uurija kõik küläjutud üles kirjtutan, suaks vist nende põllõdõ tõttu ühe raamatujao täüs küll.

Kõiki kogo võttõst ond ikkagid iä miel. Nüüd ei toheks enäm ühegi Kihnu naesõl põllõriiete päräst murõt olla, kis tahtis sie sai ning kis tahab võib kanga piäl olõva aadrõssi järge ise telli kui tahab. Kihnu Kultuuriruumi viimne suurõm müük tulõb enne Kadripäävä, siis ond selle äriga kõik. Sihtasutusõ rahakoett ning tüejõud ei kannata siokõst jahti rohkõm vällä.

Sel aastal ond Metsamual plaanis korralda mõni kultuurikohtuminõ, pillilaagõr lastõlõ ning Kadripää. Tulõva suiks avamõ Metsamua külästajatele muuseumi asõmõlõ sõniks, kui remont lõpõb.

Uiõ-Matu Mare

Kihnlasõd tahtvad uiõst suaja siäduslikku õigust ülgesi püüdä!

Maikuu algusõss oli meitel Kihnu Rahvamajas seminar „Ülgepüügi taaslubamisõst kihnlastõlõ".

Lühüke kogovõtõ sellest olõks siokõ. Piäküsimusõd olid:

- **Mismuõdi ennemä ülgesi püüti?**
- **Mismuõdi lähäb Eesti ülgetel praegu?**
- **Kas ülgejaeht ond tiorietiliselt võemalik?**
- **Kas ülgejaeht ond praktiliselt võemalik?**

Ning vastusõd küsimustõlõ olid sioksõd:

Kahe ülgeliigi bioloogia ond ette erinev… Ning kogovõttõks mustul lähäb kehväst, allil üsa jästi.

Ülgepüük ond tiorietiliselt võemalik, sest populatsiooni arv on kasun. Ühe ning sama populatsiooni ülgesi lastassõ Ruõtsis ning Suõmõs. Euroopa Liitus ond võemalik ülgesi laska, Eestis ei põlõ. Selleks, et sedä Eestiss lubada, ond kaks võemalust:

1) Erakorraline lahendus ond sie, et ülgesi piäb lassma Kihnu traditsioonõ päräst või sellepäräst, et ülged tegäd kahju kalavarudõlõ ning –püüstele (sedäsamuti võib maha laska mesipuu kallalt karu) või

2) allülge kuulutassõ riigi puõlt jaheluõmaks.

Teemu Tast Soomest Merikalastajate Liidust seljas hülgenahast vest.

Mustusi püüdä ei tohe. Sellepäräst ei tulõ võrgupüük kõnõ allagid. Allülgesi võiks laska vintpüssegä, sedäsi tehässe Ruõtsis ning Suõmõs.

Ülgepüük ond tiorieetiliselt ning praktiliselt võemalik, kui järgetasse jahe korraldust: kindlad püügialad (ning kaitsõalad), kindel jahepidämise aeg ning viis.

Tähendäb ülgepüük võiks olla lubatud, aga jaheviis piäb erinemä Kihnu ajaloolisest (traditsioonilisest) ülgepüügist! Suamõ allõs oeda ülge kasutamisõ oskusi laiõmalt (nahk, rasu, liha), sest püük üksi ei põlõ traditsioon.

Kui meitele lähiaal ülgejahti ei lubata, võib ülgepüügi oskus ning ülge kasutamise traditsioon ää kaduda. Ond tõest imelik, et Suõmõ ning Ruõtsi jahemehed võevad püüdä Liänemere ühisvara ning eestläsed võimitte.

Siokõ oli siis meite seminar, msasjast kogovõttõ tegi TV3, nagu kihnlasõd olõks ühed jõrmsad rüevlid.

Uiõ-Matu Mare

Meiete tüest tänäve sui

Kihnumua tüdrikud ning nuõrõd naesõd ukrainlasi leeloga tervitämas.

Oi kui paelu jõlusi ning erinevi kallstseltsisi nägime!

Poestõ laul ning Mari lõõtsamäng.

Stefanus piäb Kihnu pulma nda oluliseks, et tieb teist korda juba sedä au, et tulõb ise laulatusõ aaks kohalõ.

Heldyst suab lõpuks abielu naenõ – põll ond ede pandud ning raudkäe naenõ siäb tallõ tanu pähe.

Nuõrik jõstub uiu all autussõ, selleks aaks ond juba muga pulmarahvast autukastõss sõeduks valmis.

Nuõrikukannika jagaminõ, egäüks saub napsu vihadat või magusat viina, kui veemete iest ää maksab.

Väga mieleolukas Columbia etendus.

Tsehhi kallistseltsid.

Slovkkia ja Tsehhi festivalidel – Myjava ja Strażnice linnades, ette vägevad festvalid olid! Meite punt lõõskava päevä käe.

Õpilasõd ning õpõtajad Manõjas sui, kursus jatk tulõmõs Kihnus kus osavõtjasi uõta puõlõ rohkõm.

ESIN – European Small Island Federation, msasi sie ond?

Mia käüsi Suõmõs Euroopa Väikesuardõ Federatsiooni 8. aastapääväl korraldõt konverentsil koostüe võemalusi oetsmõs.

Tegelikult oli siält tuln kutsõ mõeldud meite nuõrdõlõ rahvusvahelisõ projekti kirjutamise õepmiseks ning koostüeks, aga kuõli päräst ei suass kiegi minnä. Sial ESINi organisatsioonis ond 9 muad esindet: Suõmõ, Ruõtsi, Eesti, Taani, Iirimua, Śotimua, Prantsusmua, Itaalia, Kreeka. Selle organisatsiooni tüe iesmärk ond üheteese abistaminõ ning Euroopa Liidu poliitika mõjutamine, et suarõd tähelepanu alt vällä jäeksmitte. Uiõ algatusõna oli sellekorra kogo kutsut kõikõ Euroopa suardõ nuõrõd.

Msasi ond siis Euroopa jaos väikesuaer:

- Väikesuaerel ond aastaringi elänikud, olõnõmata kas neid ond siäl üks-kaks tükkü, saad või tuhandõd;
- Väikesurõl ei põlõ püsiühendust maesõmuaga;
- Väikesuar ei põlõ omaede muakond. Väikesuarõl aetassõ tihti asju vabatahtlikkusõ alusõl ning kodanikeühendustõ puõlt, et esindä oma uvisi muakondlikul, riiklikul ning Euroopa tasandil

Kõikõl väikesuardõl tulõb akkama suaja raskõmatõs tingimustõs, kui maesõmual , sest ond piiratud inim- ning loodusressurssid, tootmisvõemalusõd, raske ond oma tootõsi turulõ suaja, transpordi probleemid, suur sõltuvus avaliku sektori ning kolmada sektori tegevusõst, ooajalisus, avalike teenuste kädesuamisõ piiratus ning keskkonnaprobleemid.

Kõikõ suardõ ühisõd murõd ond:

- rahvaarvu väheneminõ;
- suur suinõ külästajatõ arv ond koormus kohalikulõ elänikkonnalõ ning keskkonnalõ;
- Euroopa ning riiklik poliitika tihti ei toeta väikeedevõtlust, eriti just kalapüüki ning väiketalu pidämist. Turism ond kõikis teisejärgulise tähtsusõga majandusharu.

Suõmõ Sprodi- ja Kultuuriminister riäkis: Suõmõ riikis ond suarõelänike probleemid iästi tiädä, nad tahtvad iäd sissetulõkut, iäd aridust lastõlõ ning iäid elutingimusi. Kindlast piäb kõikõl olõma internetiühendus. Suõmõs ond kogo 76 000 suart, mõeastas elätässe aastaringi, mõestas ei põlõ inimesi ning mõnõl ond üksi suvilad, mõestas käüäd üksi turistid. Suõmõs ond põhimurõ liiklus suardõ vahõl ning keskkonnaprobleemid. Kalapüük, mis ond Suõmõ suardõl traditsiooniline, ond asõndumas internetipõhise kaugtüegä, mis ei põlõ kua alb, kui inime aastaringi suarõ piäl eläb. Probleem kõikõ suardõl ond nuõrdõ tahakohe tulõmisõga.

Riik piäb terve aa suardõlõ piäle maksma. Suõmõ suardõl ond kogo umbõs 15 000 püsielänikku ning 2 miljonit suvilaomanikku. Suarõelänike eluiga ond pitkem, sest nad seüad paelu kala. Muga suaera tahetasse ühendä maesõmuaga sjõlla abil.

Suarõd ond kõegõ atraktiivsemad kohad kõikõlõ. Riik toetab kuõlilastõ õepmist maesõmual kortõriüüri maksmisõga. Nädälivahõtustõl suavad lapsõd kodo käüä.

järgneb lk 6 >

< algus lk 5

Ruõtsis ond parlamendi tasõmõl isegid mjõtu korda arutõt probleemi, et ette rikkad inimesed riikis tahtvad osta suardõ piält muad ning sedäsi tõrjuvad nad vällä kohaliku elänikkonna. Suõmõs ond kua jõnnad suarõ piäle mua ostmisõks ette kõrgõd ning enamusõ inimes-

Aasta 2010 tulõb Europarlamentis suardõ aasta. ESIN luõdab siält 1 miljoni Euro suurdusõ toetusõ suaja, et siis tehä väikesuardõ koostüeprojekta kõikõ Euroopa suarõelänike sarnastõ probleeme lahendamiseks.

tele kääb sie üle jõu. Paelu ostõtassõ ää suara ning maid Ida-Suõmõ suardõ piäl ning sedä tegäd Venemua vägä rikkad inimesed. Suarõelänikud tieni jõlmõski siokõst raha ning sellepäräst mõeldassõ siädustõ piäle kuedas põliselänikka ning suara sioksõ tulõviku iest kaitsta. Suur murõ ond nuõrdõ päräst, kis tahtvad suarõ piäle elämä tulla, aga jõva jõlmõsski turujõnna iest muad osta.

Prantsusmual ond kua kõegõ suurõm murõ püsielänikkonna suardõ piäl oidmine ehk elu oidmine suardõ piäl. Kui jäeb inimesi vähämäks pannassõ kindi pued ning teesedki asutusõd, ei põlõ nõudlust avalike teenustõ järge ning suar lähebki üsä niipiä päriselt tühjäks.

Suõmõs ning Sotimual ond alustõt uudõ projektegä püsielänikkonna säilitamiseks suardõl – nuõrdõle sotsiaalkododõ ehitämine või andassõ riigimua, kussõ suab odavamalt maja ehitä ning suarõ piäle päriselt elämä tulla. Suõmõs ehitässe nuõrdõ perede majad valmis, siis nuõr pere suab suarõ piäle tulla, siäl elädä, suarõ elu tundma õppi ning otsusta, kas päriselt jäädä või ää minnä. Sedäsi toetõs luõdõtasse nuõri tahakohe mielita ning uusi nuõri peresi suardõ piäle elämä suaja.

Aasta 2010 tulõb Europarlamentis suardõ aasta. ESIN luõdab siält 1 miljoni Euro suurdusõ toetusõ suaja, et siis tehä väikesuardõ koostüeprojekta kõikõ Euroopa suarõelänike sarnastõ probleeme lahendamiseks. Egä riik piäb ise mõjutama oma Europarlamendi liikmesi, et nad sial kua suardõ elu iest seesäks. Eestis ond esindusorganisatsioon Eesti Suardõ Kogo ning esindaja ESINisse valiti allõs iljuti Laine Tarvis Suarõmualt. Temä asi ond siis seestä siäl organisatsioonis Eesti väikesuardõ uvidõ iest, sest väikesuarõna ei tulõ kõnõ alla Suarõ- ning Iiumua, msasjad ond eraldi muakonnad.

P.S. Vahemere suarõd tahtsid ennätsi ikka esile tõua ning tähtämänä näütä, kui nad ond, sedä aga ei lasõss teesed prograemmdokumentest läbi. Arusuadav kua ju, sel aal kui meie Suõmõs külmäst värisesime, oli nende kodosuardõ piäl sooja üle 30 kraadi.

Mia tõi Kihnu probleemest esile:
1) veevarustusõ ning kanalisatsiooni probleemi;
2) tieedeehitusõ;
3) energia ning kütteprobleemid.

Sioksi suuri ühislaehndusi ond muga suara EU koostüeprojektena tein. Lihtsamad Kihnu koostüeprojektid teestega võivad olla väikesuardõ folkloorifestivalid, õpilasvahetusõd kuõlõss, nuõrdõ suisõ tüe leüdmine mõestas teesel väikesuarõl, jutuvestmise projektid ning vanadõ fotodõ kogominõ, misasjõga võiks tegeleda nuõrõd. Miol kõik kontaktid olõmõs. Ette iästi ond enamiku väikesuardõ piäl vällääarõndõt konverentsitehnoloogia, msasi annab võemalusõ omavahõliseks suhtlõmisõks üle muajõlma, suurõd võemalusõd kieleõepmisõks. Nda iä miel oli teestele riäki, et meitel Kihnus kua sioksõd võemalusõd olõmõs ond ning arjumõ kua ikka rohkõm tulõvikkus internetipõhist tehnoloogiat kasutama.

Mia oli Kemio suardõ piäl Kasnäsi väikesuarõl, kus toimus konverents ning oli spaotell. Sie tähendäb sedä, et pissikse suarõ elänikel ning ümberkaudsõtõ suardõ elaänikel oli võemalus käüä kasvõi egäpäe basseinis oomas, saunõs, mullivannis ning vesivõimlõmises. Üsä uvitav oli siälollõs mõtõlda, et kui kihnlastõl kua siokõ võemalus olõmas olõks.

Torõ juhus oli aga korra vabal aal kui koridoris juttu aasi ning üks naenõ (Pärnä Janne tulõvanõ ämm) juurõ tuli, eesti kieles mio käest küsüs, kas mia olõ Kihnust. Tuli vällä, et otellest teisspuõl tied oli kalatüestus, kus meite sõbrad kihnlasõdki tües ond. Käüsi sedä asja ligist uatamas.

Uiõ-Matu Mare

Rosala algkuõlis on tund, algkuõlis kogo neli õpilast, kõik eri vanusõs.

Lähme muantie pitkendusõga Hõgsana suarõlõ. Tiä kas Manõjarahvas siokõst muantie pitkendust tahaks oma uiõ sadama vahet käümä?

Suardõ muad ond ette kordõs, kõikis lihaveised ning lambad, sest suur tulu tulõb riigi käest muastikõ uõldamisõ iest. Tiä mjõllas kua kõik Kihnu põllud jälle korda suaga ning kas üldse suavad, kui inimesed tahamitte?

Sõbrad Raja Ellen ning Võsu Elvi lähtväd egä päe rõõmsa tujuga tüese: tüe- ning elämistingimusõd ond iäd, tüe kihlasõlõ ette miele järge, torõdad tüekaaslasõd ning muidugid palk miokõst Eestiss suaksmitte. Olõks omiti Eesti majandus kua sedäsi edekohe arõnõn et meite tublid tüelisõd koo tahakohe tulla suaks. Piäks meite külmuõnõl iästi minemä, suaks naesõd omiti kodo tüed tehä!

Kasnässi kalatüestusõ üks tsehh, kus kääb lõhe filieerminõ. Vahetusõs ond korraga tües 15 inimest, egäs toas tehässe iseasja. Elvi ond sellekorra filieermõs, Ellen läks kaladõlõ enne paekmist maitsõainõsi panõma. Direktor, raamatupidäjäd, meistrid on teese korra piäl ning ette sõbralikud. Kalatüstusõl läheb ju jästi, omanik sai 2005 aastal valmis teisspuõl tied olõva spaotelli (kus mia sellekorra üeseks oli).

Magistritöö kihnu kördi semiootikast

Minevä kevade kaitsti Tartu Ülikuõlis kihnu kördi teemalist magistritüed. Autor Kristi Jõeste (pildil) uurib körti ennäst: kudas ning sasjast ond tehtüd ning kördi kandajasi: kissi mjokõst körti kasutab.

Kristi juhendas Viljandi Kultuuriakadeemiass Põllu Maile lõputüed „Körtide kandmise tavast ja valmistamise muutustest Kihnu saarel kolme põlvkonna jooksul" (2007) ning viitab oma tüess mjõtu korda Maile lõputüele. Kõegõ soemalt võttis võera kördi-uurija Kihnus vasta Ärmä Roosi, paelu aitasid Merässe Salmõ ning Loho Ella.

Allpuõl lühedält ning lihtsast Kristi Jõeste 111-leheküljelisest magistritüest „ARTEFAKT, ENESEMÄÄRATLUS, SOOTSIUM: RIIETUSE SEMIOOTILINE ANALÜÜS KIHNU KÖRDI NÄITEL".

Kihnus ond seelikusi ikka körteks kutsutud. Kõegõ vanõmaks tiädä kördiks oli rellkört. Siokõst tänäsed kihnlasõd enäm mäletägid, aga Eesti Rahva Muuseumis Tartus ond 2 sedä sorti körti olõmõs. Viel 1948. a. ond Mari Saar uurijatõlõ kinnitän siniste ning valgõsilmiliste ljõnastõ rellkörte kandmist Kihnus.

Muissõ aaga võrrõldõs ei põlõ kördi kandmise siädüsed enam naa rangõd. Siiskid ond kindlalt paikõs näiteks sie, et pidulikul puhul kandassõ Kihnus aenult rahvariidi, mis muulal Eestis ond ampsõst minevikku jäen.

Kihnu kordoskört tuli kasutusõlõ üle 200 aasta tahakohe. Kordoskördi tegemiseks läks 4 laidu riiet, ljõnastõssõ lõemõtõssõ kuõti vjõlnõ lõng. Kordoskörtä oli neljä värvi: valgõ, aell, allikassinine ning must. Nendel kõikõl ikka kihnu muõdi madarapunanõ vjõlnõ pael all-iäres.

Valgõd körti kanti pühädes ning pidul, aerpanõ oli sinine või aell, murõlistõl must. Musta kördigä käüs kogo mustõ lintegä tanu. Korrod pandi uiõst-piäst sisse, aeti neli tugõvad ljõnast nüeri läbi ning uhuti künäss palava lielisegä. Piäle uhtmist pandi rjõpma, kivid raskusõks otsõs. Ennemä, kui selgä pandi, võeti nüerid vällä.

Kirjavad kördid tulid kasutusõlõ umbõs 150 aastat tahakohe. Algusõs värviti lõngu taemõtõga – madarajuurikad andsid pruunikaspunast, putkõ-õiõd, paakspuulehed ning kasõlehed andsid kollast, sinine suadi sinikivist ehk indigost (potisinine), pruuni ning aelli naturaalsõst lambavjõllast. Enäm tiä kiegid, kudas rohelist suadi. Esimesed ostõt värvid tõid harjuskid (rändäjäd kaupmehed), aga nied olid algusõs kallid ning rohkõm värviti ikka taemõtõga.

Kristi Jõeste kirjeldäb põhjalikult kua tänäste körte vällänägemist, aga tüe tuumaks ond kördi sügävämä tähendusõ otsmine ning sõnastamine.

Ond ju selge, et kört ei põlõ aenult ihu katmise vahend. Vastava riide kandmine näütäb vällä, kas tegemist ond vallalise või abielus, nuõrõ või vana, leinäjä või rõõmsa inimesegä.

Nagu muulalgi jõlmõs, ond kua Kihnus eriline tähendus valgõl, punasõl ning mustal värvil. Teesed värvid, nt kolnõ, roosa, sinine valitassõ põhetähendust võemõndama või vähändämä.

Sedäsi ondkid peoriided punasõd, leenäriided sinised või mustad, „skaala" kespaikõs ond üleminekuvormid, so puõlpunanõ ning kipsuga. Aerpastõ riiete värv, enämeste punanõ, sõltub kandaja vanadusõst. Kurja silmä petteks pannassõ kua leenäkördi alla-iäre punanõ pael - sedä Eestis muulal ei põlõ oln.

Muissõ aaga võrrõldõs ei põlõ kördi kandmise siädüsed enam naa rangõd. Siiskid ond kindlalt paikõs näiteks sie, et pidulikul puhul kandassõ Kihnus aenult rahvariidi, mis muulal Eestis ond ampsõst minevikku jäen.

Kihnlasõd ise pidäväd ette paelu kördist lugu. Ükski kihnlanõ ei kujuta oma elu kördità ede.

Kristi Jõeste ütleb tüe lõppus, et kört on kihnu identiteedi üks sümbol. Jõlma kördità ei olõks Kihnu kua väljast-puõlt uatajalõ kedägid erilist.

Tõsi ond, et võeras silm märkäb mõnda asja paramini. Arusuamine, mis kihnlasõks olõmine ning Kihnus elämine väärt ond, võib tulla võerastõ juhatusõl.

Kristi Jõeste kõnõalunõ kirjatüe uõtab Kihnu muuseumis lugõjasi.

Vahendas Noodi Maie

Rellkört aastast 1780.

Taemõtõga värvitud kört aastast 1880.

Tänävaaasta sai SA Kihnu Kultuuriruumi ning Tartu Ülikooli vahelisõ koostüe lepingu tõttu tasuta õppekohale Suõmetsä Ingrid Leas.

Ingrid õpib ülikuõlis Inglise kielt ning kirjandust. Soovimõ tämäle edukasi õpingusi ning tulõvikkus kodusuarõlõ tahakohe tulõmist!

SA Kihnu Kultuuriruum
KIHNU CULTURAL SPACE

SA Kihnu Kultuuriruumil ond nüüd oma kodolehekülg olõmõs, msasja näeb internettis aadrõssilt www.kultuuriruum.ee. Sie lehekülg vajab viel täiendamist, aga algus on tehtüd.

Kihnu Muuseum plaanib kogo panna raamatu Karjamua Juani (Jaan Oad) mualitüedest. Kunstiraamat andassõ vällä Jaan Oadi omapäräse kunstistiili tutvustamiseks laiõmalõ avalikkusõlõ, kunstiloomingu väärtustamiseks ning tämä pärändi säilitämiseks.

Palun Noodi Maiele tiädä anda, kui mõnõl ond kodo Jaan Oadi muaela, kirju, piltä vm asju – omaniku nõusolõmisel kasutamõ neid raamatu rikastamisel.

Maie tel 446 9904 või 5347 3867

Kihnu kirikus on väärtuslik arhiiv

Küllap enamus kihnlasi teab kiriku pööningul olevatest riiulitest, kus säilitatakse mitmeid kiriku dokumente. Kirikuõpetaja lahkel loal sain õiguse neid tänavu suvel inspekteerida. Etteruttavalt ütlen, et materjal on kihnu ajaloo seisukohalt ülirikas ja huvitav.

Kõigepealt, dokumentide ajaperiood algab 1848. aastast, kui saare elanikud astusid *in corpore* õigeusku ja kulgeb lünkadeta 1940-ndateni. Hilisemast ajast on juba fragmentaarseid säilikuid. Kuid II Maailmasõja järgne kihnuaineline materjal on kogutud riigiarhiivi ja seega kvaliteetne säilitamine on riiklikult tagatud. Lisaks võib öelda, et Kihnu saare kohta on üleüldse säilinud mitmete riikide arhiivides päris suures koguses mitmesuguseid säilikuid erinevatest valitsusaegadest.

Mida siis võib aga meie pööningult leida. Kõigepealt kiriku kirjavahetus Riia sinodi ja teiste riiklike ametitega. Taoline kirjavahetus on säilinud aastate kaupa täielikult. Ilusas kalligraafias kiriku kirjutaja poolt kirjutatud ja enamuses ka koopiatega varustatud. 150 aastat tagasi ju koopiapaberit polnud ja sestap on kõigist kirjadest, aga ka muudest dokumentidest, kirjutaja poolt koopiad koostatud. Mõnest olulisemast dokumendist kuni 5 eksemplari. Kirjadest leiab huvitavat eelkõige kohaliku kirikuõpetaja kirjeldustest kihnlaste meelsuse aga ka üldised olustiku kohta.

1840. aastate venestuspoliitika nägi ju ette luterlusest loobumist ja õigeusku astumist. Vaevatasuks lubati maad. Lõuna-Eestis, kus see lubadus enamikes kihelkondades jäi täitmata, toimus pärast õigeusku astumist kümnekonna aasta pärast massiline luterlusse tagasiastumine. Kihnu oli erand, kuna enamus elanikke pidas õigeusku õigeks usuks ja põlistas selle kiiresti. Ka vähesedki kahtlejad olid peagi õigeusu koguduse liikmed. Kogukonna surve ilmselt kiirendas protsessi. Juba 1850-ndal aastal oli kirikus korraga pühade ajal kogu elanikkond - 600 inimest. Mõisa maade jaotamine riigi lubaduse täitmiseks aga leidis Kihnus aset 1870-ndate lõpus.

Teine oluline allikas on kirikuliikmete nimekiri. See on koostatud igal aastal uuesti ja on seega hindamatu materjal kihnlastele – oma perekonna ajaloo uurijatele. Kuna kihnlased on kirjutatud ülesse talude kaupa, on kõigil kihnlastel suhteliselt lihtne lisaks leida ka oma talu asutamise aasta. 1848. aastal oli neid Kihnus 50, neis 588 elanikku. 1916 aastal 160 juba 1246 elanikuga. Varasemad talude suurused ja tekkimised on aga luteriusu aegsetes vakuraamatutes juba kirjas ja saadavad riigiarhiivi fondides.

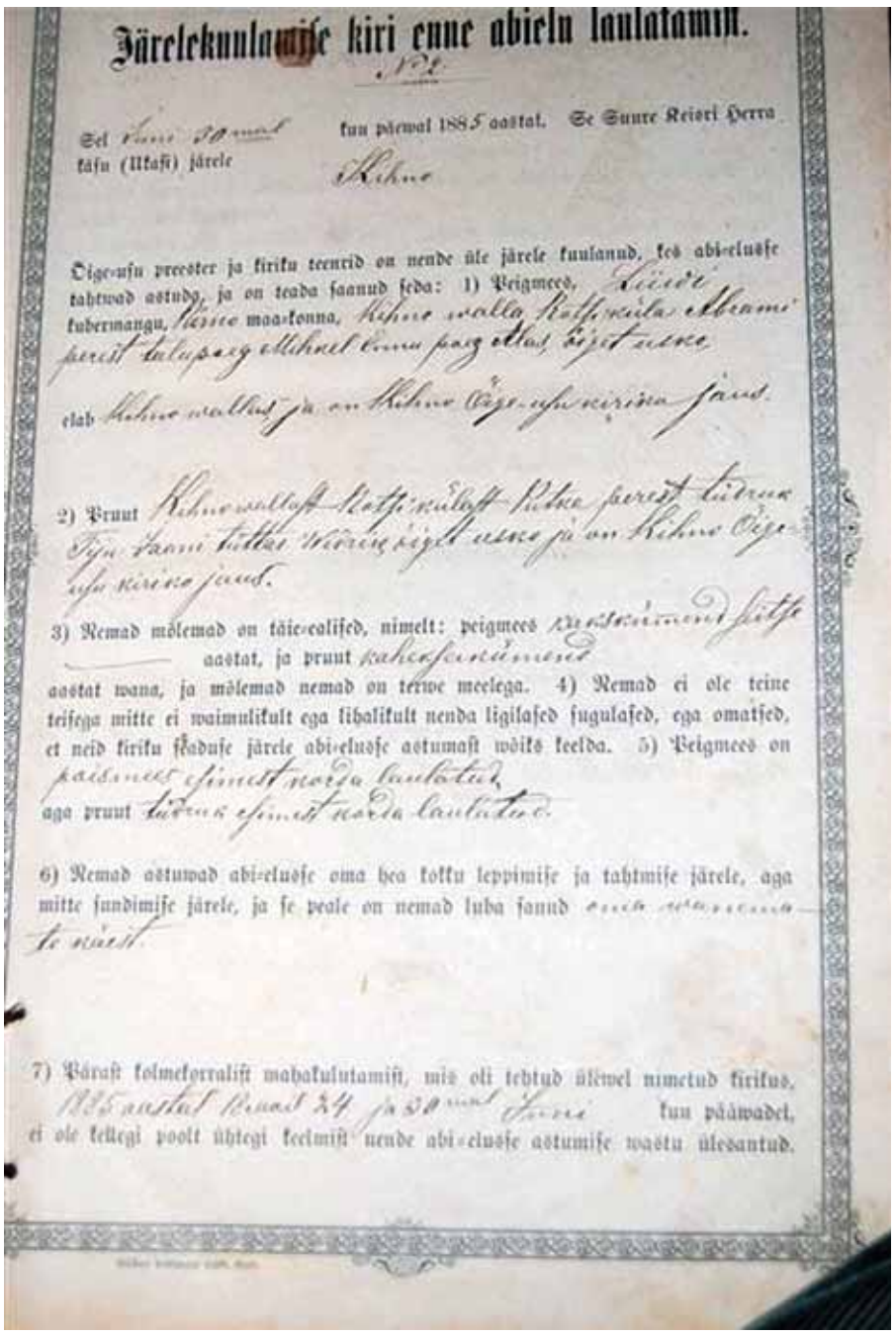

Järeleknulamise kiri enne abielu laulatamist.

Sel kuu 30 mal kun päewal 1885 aastat. Se Suure Keisri Herra täfu (Uttafi) järele Kihnu

Õigeusu preester ja kiriku teenrid on nende üle järele kuulanud, kes abi-elusse tahtwad astuda, ja on teada saanud seda: 1) Peigmees, Lüüdi kubermangu, Pärnu maa-konna, Kihnu walla Rootsiküla elanik pärit talupoeg Mihkel Ennu poeg ellas, õigest usust elab Kihnu wallas ja on Kihnu Õige-usu kiriku jäsen.

2) Pruut Kihnu wallast Rootsiküla Piitse pärit Lüdruk Tõnu tütar Wiirin õigest usust ja on Kihnu Õige-usu kiriku jäsen.

3) Nemad mõlemad on täie-ealised, nimelt: peigmees [illegible] aastat, ja pruut [illegible] aastat wana, ja mõlemad nemad on terwe meelega. 4) Nemad ei ole teine teisega mitte ei waimulikult ega lihalikult nenda ligilähed sugulased, ega omatsed, et neid kiriku seaduse järele abi-elusse astumast wõiks keelda. 5) Peigmees on paisnuest esimest korra laulatud, aga pruut lüdruk esimest korra laulatud.

6) Nemad astuwad abi-elusse oma hea tahtmise ja tahtmise järele, aga mitte sundimise järele, ja se peale on nemad luba saanud [illegible] te wäest.

7) Pärast kolmekorralist mahakulutamist, mis oli tehtud ülewel nimetud kirikus, 1885 aastal kuust 24 ja 30 mal Juni kun pääwadel, ei ole kellegi poolt ühtegi keelmist nende abi-elusse astumise wastu ülesantud.

Lisaks on inimeste arv külade kaupa kontrollitavad ka kiriku tegevuse aastaaruannetes. Nendes niinimetatud " Vedomosti´tes" on kirjas kõik aastas koguduses toimunud olulised sündmused. Inimeste liikumine saarel, sünnid, surmad, abiellumised, jumalateenistustest osavõtt, rahade liikumine.

Väga põhjalikud on mitmesugused kassaraamatud. Eraldi peeti neid aastate kaupa nii vanikute ostmiseks kui ka mitmesugusteks annetusteks. Näiteks 1883. aastal annetas kihnu kogukond järgmisteks vajadusteks:

- annetused Jeesuse haua toetuseks Palestiinas
- annetused Palestiina õigeusukiriku toetuseks
- annetused haigetele ja vigastatud sõjameestele
- annetused leskedele ja vaestele väljaspool Kihnut
- annetused talurahvakoolide toetuseks
- annetused Lääne kubermangu kirikute ja koolide toetuseks
- Kiriku toetused Kihnu vaestele
- annetused Kaukaasia õigeusu kiriku taastamiseks
- annetused erinevateks juhtumisteks.

Loomulikult toimus taoline annetuste süsteem üle kogu suure Vene tsaririigi. Kihnus kogunes raha igatahes ülivähe. Meenub, et millelegi oli ühel aastal preester ise annetanud 3 kopikat ja see oli sel aastal ka kõik.

Ülitähtis materjal on loomulikult iga-aastane kirikuvara inventuur. Sealt on selgelt näha milline rekvisiit millal kirikusse jõudis ja samas on hea tahtmise korral võimalik teada saada ka, millised asjad millise õpetaja ajal „kaduma" läksid. Samuti on sellistest materjalidest näha mis aastal ja mil moel remonditi kirikut ja näiteks toodi kirikusse ka uued kellad. 1615. ja 1647. aastal valatud luteri kiriku aegsed kellad vahetati välja 20. sajandi alul ja püsivad seal nüüd tänaseni. Vanade kellade mahavõtmise põhjuseks oli ikka 19. sajandi lõpuaastatel sõjaväljale vajaminev metallivajadus.

Huvitavad on kooli hoolekogu protokollid. Kool allus siis kiriku kontrollile, kuigi ülal pidas seda vald. Näiteks tänapäeva mõistes naljakas otsus on hoolekogu poolt vastu võetud 1883. aastal sellisena, et need vanemad, kes kuhugi püüavad kaevata õpetajate peale, kes koolis vallatuid poisse nuhtlevad, peavad valla kassase selle eest trahvi maksma. Huvitav, kas see otsus on tänaseks tühistatud. Samas on tore jälgida, et kõik hoolekogu liikmed on allkirjaks teinud kolm risti – kaasa arvatud ka vallavanem. Kooliharidust paistab kihnlastele üldse olevat kehva kvaliteediga antud, kuna 1856. aastal on kihnlase hingeloendis andnud sisuliselt kõik allkirja kolme ristina. Ilmselt teotses kool enam mõisniku ja muu rikkama rahva lastele. Kihnlaste haridusele senisel pealiskaudsel ülevaatusel olulist tähelepanu valitsuse poolt ei pööratud.

Huvitavat materjali leiab ikka pöördelistel ajaloo hetkedel. Näiteks 1919. aastal võtavad kihnlased saare juhtimise täielikult enese kätte, mida kinnitab ka preestrilt kõigi kiriku varade, sealhulgas ka raha ülevõtmise akt. Samuti võib leida palju huvitavat II MS aastatest.

Mitmesuguseid toimikuid on kiriku pööningul veidi üle 500. Nende põhjalikum uurimine ja süstematiseerimine on aga alles ees. Võib arvata, et kui kaasata neid materjale ja ka arhiivides olevaid, peaks saama kokku kirjutada juba korraliku Kihnu saare ajaloo. Uurimata materjale on ju teadaolevalt nii Läti, Taani, Rootsi, Saksamaa, Venemaa kui tõenäoliselt kõige enam meie enda arhiivides.

Toomas Pajula,
Kihnu kooli ajalooõpetaja

Väljaandja: **Sihtasutus Kihnu Kultuuriruum, Kihnu vald, 88001 Pärnumaa, kultuuriruum@kihnu.ee** tiraaz: 500, trükk: Hansaprint